

УДК 737.22 : 930.2

Сухонос Р.Ф.

старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

АТРИБУЦІЯ ЗНАКІВ ОРДЕНА ПОЧЕСНОГО ЛЕГІОНУ

В нагородній системі СРСР від початку її існування отримала місце практика нумерації знаків орденів державних нагород. Ця практика поширилась на більшість пострадянських країн, а також частково на сателіти СРСР – Монголію, Північну Корею, Югославію, Чехословаччину, Болгарію тощо.

В країнах же Західного світу така практика практично відсутня. У виключних випадках на знаки орденів могло бути нанесено ім'я кавалера ордена або рік нагородження. Відсутність нумерації значно ускладнює атрибуцію нагородних знаків щодо історичного періоду, оскільки деякі з європейських орденів існують понад 200 років з мінімальними змінами у виконанні знаків. Як приклад можна навести нідерландські Військовий орден Віллема, Орден Нідерландського Лева, британський Найвидатніший орден Святого Михайла і Святого Георгія, іспанські Королівський військовий орден Святого Херменегільдо, Королівський і військовий орден Ізабелли Католички, Іспанський Королівський Почесний Орден Карлоса III, австрійський Військовий орден Марії Терезії.

У деяких країнах зміна історичних епох та політичних процесів відобразилась і на об'єктах фалеристики – змінювались типи корон (Великобританія, Іспанія, Італія), мови напису девізів (Бельгія в 1951 р.) тощо. Найбільш яскравим представником в даному випадку є французький Орден Почесного легіону (далі – ОПЛ), який має 10 офіційних різновидів. Зовнішній вигляд найвищої на даний час державної нагороди Франції є найкращою ілюстрацією історичних процесів, які відбувались в цій країні.

ОПЛ був заснований в 1802 році першим консулом Франції Наполеоном Бонапартом, проте тільки через два роки, вже імператор, Наполеон I встановив зовнішній вигляд орденських знаків.

Фалеристи-дослідники розрізняють наступні періоди історії ОПЛ [1]:

1. Перша імперія (1804–1814);
2. Перша Реставрація Бурбонів (1814–1815);
3. Друга Реставрація Бурбонів (1815–1830);
4. Липнева революція (1830–1848);
5. Друга республіка (1842–1852);
6. Президентство Наполеона III (1851–1852);
7. Друга імперія (1852–1870);
8. Третя республіка (1870–1951);
9. Четверта республіка (1951–1962);
10. П'ята республіка (з 1962 р. і дотепер).

В кожен з цих періодів знаки ОПЛ мають унікальний дизайн, які розрізняються як офіційними (чітко прописаними в ордонасах і декретах) так і неофіційними (залежать від ювеліра-виробника) особливостями. Складність атрибуції знаків ОПЛ ускладнюється великою кількістю виробників (декілька десятків) і виготовлених знаків (понад 1 000 000 всіх ступенів, за весь час існування ордена). Більш-менш стандартизовані знаки ордена виробництва Паризького монетного двору (*Monnaie de Paris*) вручали в обов'язковому порядку тільки військовим. Цивільні ж кавалери нагороди могли придбати знак ордену в крамниці будь-якої ювелірної фірми, на свій розсуд в залежності від статків (окрім окремих випадків, у Франції кавалер сам купує нагороду, і навіть сплачує за диплом). Тому існують знаки ордену з бронзи, срібла, золота, різноманітні «покращені», нестандартні варіанти *bijouterie*, в тому числі прикрашені діамантами.

Для вказаних вище історичних періодів характерні наступні особливості офіційних знаків ОПЛ (окрім орденських зірок):

- а) проміжний підвісний елемент:
 - відсутній (1, 5);
 - корона (1–4, 6–7);
 - вінок (8–10);
- б) профіль на передньому медальйоні («таблетці»):
 - Наполеон Бонапарт (1, 5–7);
 - Генріх IV (2–4);
 - Маріанна (8–10);
- в) надпис на картуші переднього медальйона:
 - NAPOLEON EMP. DES FRANCAIS (1);
 - HENRI IV. ROI DE FRANCE ET DE NAVARRE (2, 3)
 - HENRI IV (4);
 - BONAPARTE PREMIER CONSUL * 19 MAI 1802 (5, 6);
 - NAPOLEON EMPEREUR DES FRANCAIS (7);
 - REPUBLIQUE FRANCAISE * 1870 (8);

- REPUBLIQUE FRANCAISE (9, 10);
- г) рисунок на задньому медальйоні
- імперський орел (1, 6, 7);
- три геральдичні лілії (2, 3);
- 2 схрещені прапори Франції (4, 8–10);
- 2 схрещені прапори Франції і напис «HONNEUR ET PATRIE» (5);
- д) напис на картуші заднього медальйона:
- HONNEUR ET PATRIE (1–4, 6–9);
- REPUBLIQUE FRANCAISE (5);
- HONNEUR ET PATRIE * 29 FLOREAL AN X (10).

В той же час, індивідуальні особливості геометрії та кольору емалі елементів орденських знаків, а також клейма матеріалу та виробника в науковій літературі з допоміжних історичних дисциплін розкрито недостатньо. Особливо це актуально для періоду Третньої республіки, який тривав понад 80 років, і охопив становлення Франції як колоніальної наддержави, а також Першу та Другу Світові війни.

Як приклад можливої атрибуції розглянемо знак кавалера Ордена Почесного легіону (рисунок 1).

Рисунок 1 – Знак кавалера Ордена Почесного легіону

Знак ордену виготовлений з металу сірого кольору, в «глибокій» чорній патині, медальйони з металу жовтого кольору. З аверсу на вушку зірки неозброєним оком видно клеймо ромбічної форми, на реверсі на звисаючих стрічках видно клеймо овальної форми. Використовуючи мікроскоп МБС-9 зроблено фотографії клейм (рисунок 2). За допомогою довідників [2, 3] виконуємо аналіз рисунків. Овальне клеймо (див. рис. 2, а) подвійне – «голова кабана вліво» (використовувалось з 1838 р. до 1962 р. для маркування предметів зі срібла .800 проби, виготовлених в Парижі) і «голова орла вправо» (використовувалось з 1838 р. для маркування предметів із золота .750 проби, виготовлених в Парижі).

Сумісне клеймо «голова кабана вліво, голова орла вправо» в овалі офіційно використовується з 1906 року для маркування предметів із вказаних вище металів, коли меншого з цих компонентів більше ніж 3 %.

На рисунку 2, б видно клеймо «G, вовк іде вліво, А» виробника – ювелірної фірми Жорж Оок (Georges Aucos), Париж, періоду 1907-1921 рр.

а

б

Рисунок 2 – Клейма знака ордена

Таким чином автором виконано атрибуцію предмета на рисунку 1 як знак кавалера Ордена Почесного легіону, виготовленого в Парижі в період між 1907 р. і 1921 р. на ювелірній фірмі Georges Aucos із срібла, з медальйонами із золота.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Legion d'Honneur [Електронний ресурс]. – Сайт «France Phaleristique». – Режим доступу: <http://www.france-phaleristique.com>

2. Markezana, Y. Les poinçons français d'or, d'argent et de platine de 1275 à nos jours / Yves Markezana. – Vial. – 2005. – 240 p.

3. Silver Marks – France [Електронний ресурс]. – Сайт «Online Encyclopedia of Silver Markks, Hallmarks & Makers' Marks». – Режим доступу: https://www.925-1000.com/Ffrench_menu.html

4. Сухонос, Р. Ф. Особливості атрибуції медалей заморських компаній Франції 2-ї половини XIX століття [Електронний ресурс] / Р. Ф. Сухонос // Тиждень науки-2023. Транспортний факультет. Тези доповідей науково-технічної конференції, Запоріжжя, 24-28 квітня 2023 р. / Редкол. : Вадим ШАЛОМСЄВ (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. – С. 93–96.